

BIZNIS

69 poduzeća

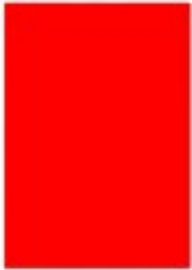
ZAŠTO SU POSEBNI

69 DRUŠTAVA od posebnog državnog interesa krajem 2009. imali su 110.504 zaposlenih - najviše HEP (14.230), HŽ (13.063) i Hrvatska pošta (11.259)

PRIHODI Društva su u 2009. ostvarila 74 mlrd kuna prihoda (16 % manje nego u 2008.) i 76,78 mlrd kuna rashoda (11,5 % manje) - najveće prihode imali su Ina (19,73 mlrd), HEP (12,68 mlrd) i Podravka (3,82 mlrd)

GUBICI Društva su u 2009. ostvarila 4,48 mlrd kuna gubitaka ili 35 % više nego u 2008. S gubitkom je poslovalo 39 društava, a najveći gubitaši su Ina (631,35 mil.), 3. maj (454,58 mil.) i HPB (448,81 mil.)

DOBIT 28 društava poslovalo je s dobiti u iznosu milijardu kuna, a najveću dobit ostvarile su Hrvatske vode (181,99 mil.), HEP (154,42 mil.) i Plinacro (145,14 mil.)

Vladino izvješće o poslovanju trgovačkih društava od posebnog državnog interesa otvorilo je oči javnosti o pravim razlozima nelikvidnosti i sporog gospodarskog rasta koji su se prelili na privatni sektor

Piše Nives Matijević
Ilustracija Danilo Dučak

Potiho, bez rasprave i interesa javnosti, a u sjeni afere Sanader, u predblagdansko vrijeme Sabor je u prosincu usvojio izvješće o poslovanju poduzeća od posebnog državnog interesa u 2009.

Interesa za izvješće nije bilo unatoč tome što je ono, kako je ocijenio Anto Bajo, znanstveni suradnik Instituta za javne financije, po značaju za hrvatsko gospodarstvo i njegov budući razvoj drugo temeljno financijsko izvješće uz državni proračun.

Riječ je o 69 tvrtki u kojima država ima od 20 do 100 posto vlasništva i koje zapošljavaju 110.000 ljudi ili 7,5 posto ukupno zaposlenih u Hrvatskoj.

Riječ je također i o 86 mlrd kuna dugova koje su nagomilale te tvrtke, zahvaljujući lošem upravljanju jer se menadžment imenovao uglavnom po političkim kriterijima.

Riječ je i o tome da su te tvrtke mogle biti, a nisu to bile, stabilizator državnog proračuna, kao i da su mogle doprinijeti smanjenju javnog duga, a doprinijele su njegovom povećanju.

Konačno, njihovo loše poslovanje jedan od je razloga sporog izlaska iz financijske krize. A za ovakav tijek događaja po svemu sudeći nitko neće odgovarati. Štoviše i u 2011. nastavlja se, primjerice, s praksom da se u nadzorne odbore, koji bi trebali nadzirati rad uprave, imenuju nekompetentni ljudi, kao što je to u slučaju HRT-a, gdje će predsjednica NO-a biti Silvija Luks. A taj gutač javnoga novca je, podsjetimo, u 2009. poslovao sa 105,7 mil. kuna gubitka, dok za 2010. podaci još nisu poznati, ali pozitivni neće biti.

No, ima i primjera gdje su u NO-u sjedili kompetentni ljudi, kao što je to u slučaju Kapitalnog fonda, pa se svedjedno dogodilo je da taj državni fond godinama bio samoposluživanje za određene ljude kojima se pogodovalo u smislu nenaplate potraživanja i realizacije cijelog posla.

Riječ je tu, kazali su nam u Hanfi, o odnosu s Badelom 1862 - fond je kupio dionice Badela koji ih je trebao kupiti natrag, no zapao je u teškoće i nije iskupio dionice, a iznos potraživanja narastao je na 80 mil. kuna. A cilj Kapitalnog fonda, podsjećaju u Hanfi, nije da kreditira nekoga već da upravlja portfeljem i stječe nove vrijednosne papire.

Prije svega je nejasno kako se uopće postaje poduzeće od posebnog državnog interesa.

“Popis društava od javnog interesa treba ovisiti o jasno definiranim kriterijima, koji bi se temeljili na strateškom okviru i operativnim planovima razvoja. Bilo bi idealno da takvi planovi ne ostaju u ladicama mjerodavnih državnih tijela nego ih treba izložiti i stručnoj javnoj raspravi.

Dilema se pojavila već u definiranju kriterija, a rješavanje te dvojbe nužno je radi kvalitetnijeg analitičkog praćenja, procjene njihove uspješnosti u pružanju javnih usluga te uvida u financijsku poziciju, naročito u stanje i strukturu obveza.

U evaluacijama i analizama financijskog poslovanja države do 2010. nedostajao je cjelovit uvid u obveze društava u većinskom državnom vlasništvu koje država podupire subvencijama, jamstvima na zaduživanja te ostalim instrumentima državnih potpora. Nažalost, učinak tih potpora na rezultate poslovanja i njihov doprinos rastu BDP-a ostala je nepoznanica“, upozorava Bajo.

Prema njegovim riječima, upravo zbog zanemarivanja značaja koje javna trgovačka društva imaju u sustavu javnog sektora, u posljednjih 15 godina u javnosti su uglavnom dominirale teme vezane uz visinu i strukturu prihoda i rashoda državnog proračuna. To je bilo praćeno brojnim intervencijama vlada u porezni sustav i tek neznatno u strukturu proračunskih rashoda.

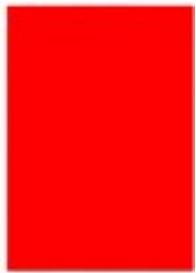
“Vladino izvješće o poslovanju trgovačkih društava od posebnog državnog interesa više je nego bilo koje drugo izvješće države otvorilo oči o pravim razlozima nelikvidnosti i sporog gospodarskog rasta koji su se prelili na privatni sektor.

Osim toga ono je pomoglo da se dobije uvid u moguće razloge rasta javnog duga i slabe reakcije privatnog sektora na mjere fiskalne politike u borbi s krizom.

Jedan od ključnih razloga sporog izlaska iz financijske krize treba vezati uz slabo financijsko poslovanje i upravljanje tim društvima.

Javna je tajna da su ta društva već niz godina pogodan poligon te uporište za političare i političke stranke u kojima oni vježbaju i uvode ‘inovacije’ u financijsko upravljanje. Taj je ‘inovativni model financijskog upravljanja’ doveo do kumuliranja velikih obveza društava“, kaže Bajo.

Obveze samo 57 poduzeća s popisa društava od posebnog državnog interesa u 2009. iznosile su 86 mlrd kuna, što je 7 mlrd kuna više nego u 2008. To je ponajprije rezultat rasta kredita koji su u 2009. premašili 57 mlrd kuna.

Poduzeća s najvišom dobiti u 2009. i rezultat u prvih 9 mjeseci 2010. (kn)

Društvo	2009.	1.-9. 2010.
1. HRVATSKE VODE	181.994.358	
2. HEP GRUPA	154.422.000	
3. PLINACRO	145.149.115	
4. GRUPA KONČAR	145.113.000	25.762.013
5. JANAF	118.481.405	91.464.800
6. CROATIA OSIGURANJE	69.690.000	12.449.404
7. HRVATSKA LUTRIJA	35.485.856	
8. ULJANIK	23.354.000	0.657.908
9. ZRAČNA LUKA SPLIT	20.019.358	
10. KAPITALNI FOND	18.841.232	9.624.997

Izvor: Izvješće o poslovanju trgovačkih društava, ZSE

Bajo komentira kako je primjetna zamjena kratkoročnih obveza s onima dužeg roka.

On također napominje kako se pokazalo da su izdana a još uvijek aktivna državna jamstva zapravo dug društava od posebnog državnog interesa. Kuna njihovih kreditnih obveza pokrivena je s 90 lipa državnih jamstava.

Unatoč slabim financijskim pokazateljima društva su "poželjne udavače" poslovnim bankama. Dobivenim financijskim jamstvom države postaju kreditno sposobniji klijent. Da su društva u javnom sektoru imala barem 5 mlrd kuna manje obveze i da je njihovo poslovanje bilo barem na nuli ili u skromnom minusu, ona bi bila stabilizator državnog proračuna. Utjecali bi na smanjenje potreba i troškova dodatnih zaduživanja te umanjili potrebu za novim jamstvima, ocjenjuje naš sugovornik.

Najbrojnija poduzeća iz turizma

Na listi od 69 društava najbrojnija su ona iz turističkog sektora, ukupno 18 s oko 3000 zaposlenih, i ona su među prvim kandidatima za privatizaciju. U toj je skupini čak 14 u 2009. poslovalo s gubitkom, gotovo 140 mil. kuna - najveći je bio u crikveničkom Jadranu, 48,77 mil. kuna. Pozitivno su poslovali jedino ACI, rapski Imperial, opatijska Liburnia i Vranjica Belvedere.

Dok se, dakle, s njihovom privatizacijom vjerojatno i ne treba žuriti, već je odavno trebalo riješiti sudbine ostalih - to su uz Jadran iz Crikvenice i Bizovačke toplice (čiji je predsjednik Uprave Željko Čagalj sada imenovan u NO HRT-a), Hoteli Plat, Hoteli Podgora, HTP Korčula, Hoteli Maestral, Hotel Medena, ZRC Lipik, Club Adriatic koji upravlja bivšim vojnim kampovima i hotelima, HTP Orebić, Hoteli Živogošće, Hoteli Makarska i Park Prevlaka.

Većinu tih tvrtki već se pokušavalo prodati putem natječaja, no kvalitetnih kupaca nije bilo. U pravilu bi ocijenili kako im se ne isplati preuzimati tvrtku u kojoj najprije moraju poplačati goleme dugove, pa onda još i investirati. Često je tu, naime, riječ o devastiranim ili potpuno uništenim objektima kakvi danas teško mogu ozbiljno konkurirati na tržištu.

Trenutačno su otvoreni natječaji za prodaju Hotela Medena i Bizovačkih toplica, a iz HFP-a su najavili i skori novi pokušaj privatizacije ZRC-a Lipik te Vranjice Belvedere.

U slučaju Brijuni rivijere, državnog projekta teškog 895 milijuna eura, čini se da će se ove godine projekt pokrenuti s mjesta jer je za veljaču najavljen natječaj za tri od četiri lokacije, dok najveća lokacija, poluotok Muzil, čeka prostorni plan grada Pule.

Konačno, nije nevažno da u Hrvatskoj nema strategije razvoja turizma, a niti se zna kad bi mogla biti donesena.

Brodogradnja i pregovori s EU

Na popisu je i šest brodogradilišta koja su krajem 2009. zapošljavala 11.420 radnika. Te su godine s gubitkom poslovala četiri brodogradilišta - 3. maj, Brodotrogir, Brodosplit i Kraljevica. Njihov je ukupni gubitak samo u 2009. iznosio 887 mil. kuna, a polovica tog iznosa otpada na 3. maj. U tijeku je natječaj za prodaju 3. maja pod posebnim uvjetima - za 1 kunu, ali uz obvezu izrade plana restrukturiranja, plana podmirenja obveza... Uljanik i Viktor Lenac poslovali su pozitivno, s 23,35 mil. odnosno 5,29 mil. kuna dobiti.

Rješavanje pitanja brodogradnje ključan je uvjet za zatvaranje hrvatskih pristupnih pregovora s EU u poglavlju Tržišno natjecanje. Naime, državne potpore hrvatskim brodogradilištima nisu dopuštene u EU, budući da bi one, tvrdi se, nekim proizvođačima omogućile povoljniji položaj na tržištu od drugih koji ih ne primaju.

Hrvatska se u dogovoru s Europskom komisijom odlučila na preustroj brodogradilišta privatizacijom. Nakon raspisanog natječaja ponuđači su poslali u Bruxelles svoje planove za restrukturiranje brodogradilišta, koje sada ocjenjuje Europska komisija. Ako ti planovi prođu test Europske komisije, Hrvatska će moći zatvoriti poglavlje Tržišno natjecanje.

Zračne luke i koncesije

Na popisu je 7 zračnih luka s 2150 zaposlenih. U 2009. najbolje je poslovala splitska koja je ostvarila 20 mil. kuna dobiti nakon oporezivanja. S dobiti su poslovale i zračne luke Dubrovnik, Zagreb, Zadar i Osijek, dok su gubitaši bili pulska (8,18 mil. kn) i riječka (4,81 mil. kn) zračna luka.

Vlada je u siječnju predložila izmjene Zakona o zračnim lukama kojima se omogućuje davanje koncesija, a time i pokretanje investicijskih projekata u zračnim lukama. Resorni ministar Božidar Kalmeta objasnio je kako

Poduzeća s najvećim gubicima u 2009. godini i rezultat u prvih 9 mjeseci 2010. (kn)

Društvo	2009.	1.-9. 2010.
1. INA MATICA	631.352.336	+559.000.000
2. 3. MAJ	454.585.000	-31.843.273
3. HPB	448.814.947	+59.966.989
4. VUPIK	434.505.000	+170.310.955
5. PODRAVKA	287.875.000	+82.183.476
6. PETROKEMIJA	267.634.514	-126.558.931
7. ARZ	251.397.000	
8. CROATIA AIRLINES	198.778.065	-108.783.174
9. HRVATSKA POŠTA	196.837.000	
10. BRODOTROGIR	174.921.000	

Izvor: Izvješće o poslovanju trgovačkih društava, ZSE

je osnovni razlog izmjenama odluka Vlade o tome da izgradnja novog putničkog terminala i stajanke u Zračnoj luci Zagreb ide po modelu koncesija.

Izmjene predviđaju mogućnost davanja koncesije radi gradnje i upravljanja zračnom lukom, što dosad nije bio slučaj, definira da rok koncesije može biti do najviše 40 godina, te utvrđuju koncesijsku naknadu.

Natječaj za strateškog partnera za zračnu luku Zagreb već je trebao biti objavljen, a direktor Tonči Peović je optimističan. Naime, krajem 2010. je kazao kako za taj projekt vlada veliko zanimanje brojnih europskih zračnih luka (Frankfurt, München, Zürich, Istanbul, Beč, Pariz) te drugih iz svijeta, kao i investicijskih fondova, a investicija se procjenjuje na 180 mil. eura. Lani je promet putnika u hrvatskim zračnim lukama u odnosu na 2009. porastao za 5,78 posto, na 5,18 mil., podaci su Agencije za civilno zrakoplovstvo.

Investicije u energetici

Sektor energetike zastupaju Ina, HEP, Plinacro i Janaf s 24.800 zaposlenih krajem 2009.

Javne ponude dionica HEP-a i Janafa također bi bile rado videne na burzi, u sklopu obećanja Vlade da će povećati ponudu kvalitetnih dionica "uz snažniju prisutnost građana u vlasništvu".

Slučaj Ine trebao bi, čini se, skrenuti u mirnije vode nakon što je imenovan novi NO Ine i neuspješno završena Molova privatna ponuda za otkup dionica, kojoj je glavni cilj bio delistiranje Ine s burze. Mnogi ocjenjuju da će sada neko vrijeme vladati *status quo*. Važno je reći i kako se očekuje da Ina nakon loših godina 2010. završi s dobiti, koja za prvih 9 mjeseci iznosi 559 mil. kuna.

U HEP-u slijede goleme investicije koje su navedene i u Vladinu katalogu investicijskih projekata, no za neke od njih izvori financiranja su zasad nepoznanica.

Skandali u sekoru prometa i veza

U sektor prometa i veza može se svrstati 8 tvrtki - Jadrolinija, HŽ, HC, HAC, Autocesta RI-ZG, Croatia Airli-

nes, Plovput, Jadroplov, Odašiljači i veze, koje su krajem 2009. imale blizu 18.000 zaposlenih, od toga 13.000 u HŽ-u.

Gubitaši su u 2009. bili Autocesta Rijeka-Zagreb (251,39 mil. kn), Croatia Airlines (198,77 mil. kn), Jadroplov (25,86 mil. kn), Hrvatske željeznice (18,85 mil. kn), Hrvatske ceste (300.000 kn). S dobiti su poslovali Odašiljači i veze (11,16 mil. kn), Plovput (2 mil. kn) i Jadrolinija (1,5 mil. kn).

U ovom su sektoru posljednjih mjeseci zaredale smjene uprava i istrage zbog malverzacija - na čelo HŽ-a imenovan je Zlatko Rogožar umjesto Zorana Popovca, u Croatia Airlinesu Srećko Šimunović umjesto Ivana Mišetića, u Jadroplovu su smijenjeni članovi Uprave Stjepan Papić i Matko Vicelić jer si nisu po nalogu Vlade smanjili plaće na maksimalno 17.000 kuna (s 50.000 kn)...

HPB i CO na burzu

Među poduzećima od posebnog državnog interesa je i 6 društava iz financijskog sektora, s 8500 ljudi. To su HPB, Croatia banka, Kapitalni fond, Croatia osiguranje, Fina, Središnje klirinško depozitarno društvo.

Dionice HPB-a i Croatia osiguranja priželjkuju se na burzi, a ponovno su aktualizirane i špekulacije da bi se njihovim dionicama namirila potraživanja Katoličke crkve.

U 2009. gubici HPB-a (koja je u međuvremenu dokapitalizirana i posluje pozitivno) iznosili su 448,81 mil. kuna, Fina 158,62 mil., a Croatia banke 53,49 mil. kuna. Croatia osiguranje poslovalo je sa 69,69 mil. kuna dobiti, Kapitalni fond s 18,84 mil., a SKDD s 15,82 mil. kuna dobiti.

"Dio društava trebalo bi prebaciti u status izvanproračunskih korisnika. Takvim bi statusom ona postala sastavni dio izvješća o državnom proračunu, izvanproračunskim korisnicima i konsolidiranog proračuna središnje države koje Vlada polugodišnje i godišnje šalje u Sabor na raspravu. Osim toga njihov bi se dug uključio u evidenciju ukupnog javnog duga, kojega čine izravne obveze opće države i državna jamstva", smatra Bajo.

Podsjetimo, javni dug (izravni dug opće države uvećan za državna jamstva) danas iznosi 58 posto BDP-a. Dio njegova rasta rezultat je novih zaduživanja javnih poduzeća kojima je država odobravala financijska jamstva.

Za buduće kvalitetno financijsko poslovanje, kaže, ključna je državna intervencija u ta društva, ali ne financijskim potporama nego privatizacijama, a posebno u društvima gdje država ima manjinske udjele. ■